

PASTI POENOSTAVLJANJA

Pasti globalizacije: napad na demokracijo in blaginjo, Hans-Peter Martin in Harald Schumann, Co-libri, Ljubljana 1997.

V zadnjih nekaj letih nas je "doletela" prava poplava družboslovnih besedil, ki na tak ali drugačen način obravnavajo globalizacijo. Lahko bi celo rekli, da je globalizacija v devetdesetih letih postala ena najpomembnejših družboslovnih tem. Prva odmevnejša besedila (že v šestdesetih letih tega stoletja, npr. McLuhanovo) so bila usmerjena k poskusom identifikacije pozitivnih plati tega procesa. Toda skladno s povečevanjem težav, ki so oziroma naj bi bile posledica globalizacije, se širi tudi fond literature, katere avtorji skušajo odkriti in pojasniti negativne plati globalizacije. Ta trend je v zadnjem času opazen tudi v slovenskem družboslovnem prostoru. Kar nekaj avtorjev je postalo bolj znanih prav zaradi obravnave te tematike, naj omenim le U. Becka in L. Thurowa.

Od izida tega dela lahko med bolj znane avtorje prav gotovo uvrstimo tudi raziskovalna novinarja H.P. Martina in H. Schumanna, ki sta napisala to "strah zbujujoče delo", polno kontroverznih idej in grozečih prerokb. Zato ni presenetljivo, da je delo prava prodajna uspešnica. Prav tako tudi ni presenetljivo, da je bilo tako rekoč takoj, že leto po izidu, prevedeno v slovenski jezik - in tudi takoj sprožilo plaz disputov. Avtorja že na začetku predstavitve idejo, ki je tako za prebivalce zahodnoevropskih družb, ki so desetletja uživali egalitaristično socialno zaščito, kot tudi za prebivalce vzhodnoevropskih družb, vzgajanih v egalitaristični ideologiji, pravi šok. Ta ideja je "enopetinska družba". V tej ideji sta avtorja prevzela koncept, ki se v zadnjih letih pogosto pojavlja: v bližnji prihodnosti bo za "poganjanje" proizvodnje svetovnega gospodarstva povsem zadostovalo dvajset odstotkov za delo sposobnega prebivalstva. Preostalih osemdeset odstotkov pa bo pri iskanju dela imelo velike težave. Zaposlovali naj bi se za kratka časovna obdobja in za minimalne mezde. Zato bo v prihodnosti socialna struktura izrazito polarizirana, srednjega sloja tako rekoč ne bo. Pred socialnimi nemiri naj bi se branili z izmišljotino Brzezinskega, "tittytainmentom" (sestavljanka iz *titts* - prsi in *entertainment* - zabava), ki je pravzaprav zgolj ekstrapolacija starorimskega koncepta "kruha in iger" v prihodnost. Krivdo za to avtorja valita na proces globalizacije, še posebej na zniževanje transportnih stroškov, svobodno trgovino in sofisticirane komunikacijske tehnologije. To so nekatere med predpostavkami, ki so potrebne za vzpostavitev svetovnega trga delovne sile. Zato je postal evropski model delovne sile odločno predrag. Internacionalizem, v preteklosti sredstvo za boj delavskega razreda, je postal sredstvo druge strani. Danes internacionalizem služi predvsem interesom nadnacionalnih podjetij. Po mnenju avtorjev pa vzpon "turbokapitalizma" ne pomeni le spremembe ekonomskega sistema. Kapitalska internacionala je začela resno ogrožati tudi institucije, ki so postavile temelj okolju, v

katerem se je sploh lahko razvil: demokraciji. Na koncu bo treba plačati politično ceno, ki pa je ne bodo določili člani zgornje petine, ampak "odvečni državljani".

Globalizacija ima tudi druge temne plati. Avtorja jo obsojata, ker menita, da so člani številnih kultur po vsem svetu zaradi nje začeli hlepiti po kričečih in blestečih produktih ameriške popularne kulture. Pri tem ni izjem. Poveličevanje simbolov ameriškega potrošništva naj bi bila le predpriprava na tittytainment, vzvod zagotavljanja kontinuitete "petinske" družbe. Hkrati pa je globalizacija povzročila tudi številne ekološke težave. Povečevanje porabe energije, izločanja strupenih snovi v zrak in vodo, globalna otoplitev s spremljajočimi poplavami... Vse to so težave, ki se bodo s časom le še stopnjevale. Marsikatera med težavami, s katerimi se srečujemo, je posledica manjšanja moči države. Pri tem je imela še posebno pomembno vlogo uveljavitev mednarodnih finančnih trgov. Avtorja precejšen del knjige namenjata opisovanju teh struktur oz. mehanizmov, s katerimi špekulanti manipulirajo z deviznimi tečaji in tako spodjedajo gospodarsko uspešnost posameznih držav in - kot menita avtorja - namenoma spodjedajo možnosti vzpostavitve evropskega monetarnega sistema - ker bi z njim izgubili lep kos pogače. Krivdo za te dogodke avtorja zvalita na vlade velikih industrijskih držav, ki so pri mednarodnem finančnem poslovanju same spodbujale laissez-faire odnose. Dodatno škodo povzroča tudi "off-shore" anarhija. Male in gospodarsko nepomembne države z nizkimi davčnimi stopnjami vabijo velike korporacije, naj svoje operacije uradno prenesejo na njihovo ozemlje. Na ta način države izgubljajo davčno suverenost, ker velikim podjetjem ne morejo več zaračunati davkov. Posledica je na dlani: velike proračunske luknje, plačali pa jih bodo na tak ali drugačen način državljani teh držav. Po navadi to storijo v obliki varčevalnih nižanj izdatkov za socialo.

Najbolj žgoč problem, ki po mnenju avtorjev izvira iz globalizacije, je odpravljanje delovnih mest v razvitem svetu. V državah z dereguliranim trgom delovne sile sta opazni zmanjševanje števila delovnih mest in povečevanje socialnih razlik. Del vzrokov leži v čedalje večji možnosti opravljanja dela na daljavo. Poleg tega pa se manjšajo tudi absolutne potrebe po številu delavcev. Ta trend bo zajel vse profile delovne sile. "Downsizing", "outsourcing" in "reengineering" so postala vodila novega managerskega vala. Drugi del vzroka pa leži v selitvi proizvodnje v hitro razvijajoče se azijske dežele. Toda korist od tega imajo predvsem elite teh na novo industrializiranih držav. Te države močno nasprotujejo razvoju socialne države in sindikalizmu. Namen tega nasprotovanja je ohranitev kompetitivnih prednosti geopolitičnega prostora in ne izboljšanje blaginje. Azijski gospodarski boom gre z roko v roki s korupcijo, problemi z onesnaževanjem okolja, izkoriščanjem delavcev, zatiranjem sindikatov... Položaj se najbrž ne bo izboljšal, saj celo med posameznimi lokacijami v Aziji poteka hud konkurenčen boj za neposredne tuje investicije.

Omenil sem že, da avtorja trdita, da bodo imele te spremembe svoj izraz tudi v politiki. Pri tem avtorja ne merita le na padec demokracije kot omejevanja političnih pravic državljanov. Mnogo pomembneje je, da bo prišlo do vzpona političnega

ekstremizma. Obubožani državljani bodo, kot po navadi iskali žrtveno jagnje. "Krivi" pa bodo priseljenci, ker "odžirajo" delo. To je že danes opazno v vzponu ekstremističnih strankarskih gibanj (Le Pen v Franciji, Haider v Avstriji, Fini v Italiji), s povečevanjem obravnavanih težav pa se bodo razživila ekstremistična politična gibanja tudi drugod po Evropi. To bodo pospremili tudi drugi procesi, še posebej povečanje kriminala in "socialni apartheid", zapiranje v posebej varovane enklave kot reakcija na ta dogajanja.

Po tem več kot dvesto stranh grozečih napovedi aytorja poizkusita tudi poiskati rešitev za obstoječe težave. Včasih so težave, ki so izvirale s trga, reševali z državno intervencijo, če so to spoznali kot nujno. Danes pa ni vlad, ki bi bile sposobne izvesti uspešne ukrepe za soočenje s temi težavami. Edina država, ki je trenutno še dovolj močna, je ZDA. Toda avtorja nista prav optimistična in ne pričakujeta altruističnega delovanja ZDA v korist vseh narodov. Prej bi pričakovali protekcionizem in prizadevanja ZDA za izboljšanje svojega položaja na račun drugih. Večje možnosti vidita v združeni Evropi - toda ne v zaprti evropski birokratski trdnjavi, ampak v demokratični in močni Evropi, ki bi na svetovnem trgu nastopala kot enakovreden partner ZDA, in v azijskemu bloku. Na tako Evropo bi morali vezati deset idej za boj proti bodoči socialni izključenosti večine:

1. demokratizirana in opravilno sposobna EU,
2. okrepitev in evropeizacija civilne družbe,
3. ustanovitev evropske denarne unije,
4. dopolnitev zakonodaje EU z davčno,
5. uvedba prometnega davka na trgovino z devizami in na evropska posojila neevropskih bank,
6. uvedba socialnih standardov in standardov za varstvo okolja za svetovno trgovino,
7. vseevropska davčna reforma,
8. uvedba vseevropskega davka na razkošne dobrine,
9. uvedba evropskih sindikatov in
10. ustavitev deregulacije brez spremljevalnih socialnih ukrepov.

V delu lahko vidimo, da sta avtorja potrkala na prenekatera pomembna vrata, pogovorila sta se s številnimi strokovnjaki in pregledala precej gradiva o aktualnih problemih. To je s stališča bralca vsekakor pohvalno, kot tudi to, da sta tudi ne tako strokovni publiko prinesla informacije o problemih, ki nas tarejo: širjenje brezposelnosti, socialna polarizacija, kulturna homogenizacija, ekološki problemi, vzpon političnega radikalizma ipd. V delu sta se dotaknila še številnih drugih fragmentov, s katerimi se ukvarjajo družboslovci, a jih je skoraj preveč, da bi jih omenili. Kot primer naj navedemo le, da omenita okostenelost aparatov socialne države pri percepciji najbolj ogroženih družin, npr. enostarševskih družin. Evidenca, ki sta jo imela avtorja na voljo pri pisanju teksta, je bila res bogata.

Vendar pa avtorja za okus "malce resnejšega" družboslovca odločno pretiravata pri uporabi popularnega načina podajanja idej. Poleg tega sta v svoji vnemi skoraj pozabila,

da je napol prazen kozarec hkrati tudi do polovice poln. Le v zelo kratkem delu knjige omenita, da ima globalizacija tudi številne pozitivne plati. Njuno razmišljanje o ukrepih gre v smeri omejevanja globalizacije, četudi jima moramo priznati, da govorita o možnostih za vzpostavitev nadnacionalnih sistemov regulacije. Vprašljivo je, ali bi nam to sploh uspelo izpeljati in ali ne bi bili v tem primeru oropani nekaterih pozitivnih plati tega procesa, obenem pa morda sploh ne bi rešili težav. Poleg tega je moteč tudi način, na katerega sta avtorja iz številnih delcev, s katerimi se ukvarjajo drugi avtorji, sestavila mozaik. Že na začetku knjige dobi bralec občutek, da gre pri vsem skupaj za zaroto novodobnih managerjev proti srednjemu in delavskemu sloju, da torej majhna skupina ljudi namenoma vleče niti družbenega razvoja, oziroma si vsaj želi, da bi razvoj potekal v skladu z njenimi željami. Priznati je treba tudi, da avtorja ponovita napako, ki so jo pogosto naredili tudi precej resnejši avtorji. To je posploševanje stanja v določenem geopolitičnem področju na ves svet. To je očitno pri opisovanju visokih, že kar katastrofalnih stopenj brezposelnosti po svetu. Njun opis stanja na trgu dela pravzaprav opisuje tisto, kar resnejša študija, ki je izšla približno ob istem času (Esping-Andersen (1996), "Welfare States in Transition", SAGE) obravnava le kot eno izmed možnih poti, t.j. pot redukcije dela. Položaj v ZDA ali pa v Skandinaviji pa je tako po svoji strukturi kot po svoji genezi povsem drugačen. Zato menim, da glavni prispevek ocenjevanega dela ni v njegovi razlagi globalizacije in spremljajočih procesov, ampak v tem, da zavest o določenih žgočih problemih prenaša iz strokovnih v širše nestrokovne kroge, ki jim je delo, glede na popularen način pripovedovanja, tudi namenjeno. Njune razlage pa najbrž ne smemo vzeti popolnoma resno.